Jednota a poslání: podněty k reflexi o vztahu mezi ekumenismem a misijním působením církve*

Robert Svatoň

1. MISIJNÍ „VYCHÁZENÍ“ CÍRKVE – (STARO)NOVÉ PARADIGMA EKUMENISMU?

Podnětem k naší reflexi se stalo vydání apoštolské exhortace papeže Františka *Evangelii gaudium*, v níž římský biskup originálním a zcela osobním způsobem zúročil závěry XIII. řádného generálního zasedání biskupského synodu k otázce nové evangelizace, které se konalo na podzim roku 2012. V textu papež se vši odhodlaností rozvinul téma, které mu vskutku leží na srdci, jak bylo patrné již od jeho prvních veřejných vystoupení v úřadu. Jedná se o Františkovu výzvu církvi, aby učinila „misijní rozhodnutí, které bude schopné všechno proměnit“, aby se spíše nežli k „sebe prezentaci“ zaměřila na úkol vycházet sama ze sebe a sdílet se světem radost evangelia.¹ Postojem církve na celém světě se má podle papeže stát právě „trvalý misijní stav“.²

Tento akcent, který je bezesporu charakteristickým prvkem Františkova pontifikátu, se promítá rovněž do způsobu, jímž papež uvažuje o ekumenickém úsilí. Zatímco rozdělení mezi křesťany jsou podle něho „negativním svědectvím“, které zvláště v některých částech světa (papež jmenuje Asii a Afriku) naráží u nekřesťanů na kritiku, stížnost i výsměch, pak úsilí o jednotu, které je vedeno touhou usnadnit přijetí Ježíše Krista, „přestává být pouhou diplomacií či vynucenou aktivitou a stává se neodmyslitelnou cestou evangelizace“.³ Zodpovědnost vůči množ-

* Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu CZ.1.07/2.3.00/20.0154 (Institut interkulturního, mezináboženského a ekumenického výzkumu a dialogu).

¹ Srov. FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium* (apoštolská exhortace z 24. listopadu 2013 o hlásání evangelia v současném světě), 27 (český překlad Praha: Paulínky, 2014).

² Tamtéž, 25.

³ Tamtéž, 246.

ství těch, kteří dosud nepřijali Krista, nemůže nechat křesťany lhotejně ani vzhledem ke stavu rozkolu, v němž žijí. Naopak, vyzývá k objevení a prohloubení toho, co nás spojuje, což zase otevírá cestu ke společným formám hlásání, služby a svědectví ve světě.⁴

Papežův způsob, jak vnímá blízkost misijního a ekumenického poslání církve, vykazuje při pohledu na historii hnutí za jednotu křesťanů rysy kontinuity a zároveň se jeví jako navýsost aktuální. Papež souzní především s předmluvou dekretu II. vatikánského koncilu *Unitatis redintegratio*, který na katolické straně znamenal, a dodnes znamená, stěžejní východisko ekumenických snah. O rozdělení, které panuje mezi Kristovými učedníky, se zde praví, že nejen odporuje Spasitelově vůli, ale je navíc „pohoršením světu a poškozuje svatou věc hlásání evangelia všemu stvoření“.⁵ Pátráme-li po počátcích novodobého ekumenismu, zjistíme, že spadají do téhož období jako velké misijní hnutí, jemuž se dostalo vzmachu na přelomu 18. a 19. století, a to díky probuzeneckým proudům uvnitř světového protestantismu. Právě světová misijní konference, která proběhla roku 1910 ve skotském Edinburghu, bývá pokládána za kolébku moderního ekumenického hnutí. Co tehdy přivedlo delegáty k tomu, aby se konference zúčastnili, byly z velké části právě nesnáze, s nimiž se setkávali misionáři různých křesťanských vyznání, když každý z nich hlásal domorodým národům totéž evangelium, avšak pokaždé s vlastními, ba dokonce vzájemně protikladnými (!) konfesními specifiky.⁶ Náléhavost šíření evangelia volala po hledání jednoty mezi jeho hlasateli.

V čem se může oživený důraz na misijní rozměr jakožto stěžejní dimenzi působení církve stát přínosem pro soudobý ekumenismus? Mno-

⁴ Srov. tamtéž. Na spojitost mezi jednotou, resp. rozdělením křesťanů a jejich svědectvím ve světě papež upozorňuje ve svých promluvách k tématu ekumenismu více než často; srov. např. „Celebrazione dei vespri nella Solennità della conversione di San Paolo Apostolo: Omelia del Santo Padre Francesco“ (ze dne 25. ledna 2014), http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2014/documents/papa-francesco_20140125-vespri-conversione-san-paolo_it.html [cit. 21. 3. 2014]; „Discorso del Santo Padre Francesco alla delegazione del Consiglio ecumenico delle chiese“ (ze dne 5. března 2014), http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2014/march/documents/papa-francesco_20140307-consiglio-ecumenico-delle-chiese_it.html [cit. 21. 3. 2014].

⁵ *Unitatis redintegratio*, 1; srov. *Ad gentes*, 6.

⁶ Srov. Kenneth Scott LATOURETTE, „Apporti ecumenici del movimento missionario e l'International Missionary Council,“ in *Storia del movimento ecumenico dal 1517 al 1948*, sv. 2: *Dagli inizi dell'Ottocento alla Conferenza di Edimburgo*, ed. Ruth Rouse – Stephen Charles Neill, Bologna: Mulino, 1973, s. 271–374.

hé může napovědět již letmý pohled na měnící se ekumenickou krajinu, z něhož vyplývají mimo jiné dvě skutečnosti: 1) Nezměrná námaha, vynaložená teology do hledání formulací konsensů v tradičně kontroverzních člancích víry, zdánlivě nepřináší úměrný výsledek v podobě konkrétních kroků sjednocení. Někteří teologové tedy zpochybňují nejen metodu, usilující o dogmatický soulad, nýbrž pokládají i samotnou představu obnovení „viditelné jednoty“ křesťanů za „ideologicky-klerikální program“.⁷ Tuto tendenci jistě nemalou měrou posiluje rovněž ve společnosti všeobecně přítomný sklon favorizovat pluralismus jako svrchovanou hodnotu, a pokládat tudíž mnohost křesťanských konfesí zdaleka nikoliv za důsledek lidského selhání a za pohoršení světa, nýbrž za legitimní projev rozmanitého působení Božího Ducha. 2) Zatímco ekumenismus byl po dlouhá desetiletí spíše doménou církví patřících ke klasickým konfesním proudům křesťanství (katolicismus, ortodoxie, protestantismus a anglikanismus), stává se v mnohých koutech světa zdaleka nejaktuálnější výzvou působení nových náboženských hnutí. Ta mají své kořeny zvláště v evangelikálních, pentekostálních a charizmatických formách křesťanství. Čím pak tato hnutí především vynikají, je nebývalá misionářská dynamika. Tváří v tvář jejich evangelizační agilnosti je často zjevná bezradnost etablovaných církví, potýkajících se nezřídka právě s „misijní ustrnulostí“.⁸

Jako rámec zmíněného ekumenického *status quo* nakonec nesmíme opomenout fakt, že především v ekonomicky vysoce rozvinutých zemích, kde kdysi křesťané tvořili většinu obyvatelstva, jsou církve a církevní společenství bez výjimky konfrontovány se stále rostoucími důsledky sekularizace, jakými mohou být náboženská lhostejnost či apriorní zdrženlivost vůči institucionálním formám víry.

Z toho, co bylo řečeno, se lze oprávněně domnívat, že reflexe vztahu mezi *jednotou* a *misijním posláním* církve nabývá pro ekumenickou teologii formu imperativu.⁹ Znovuobjevení misijní podstaty církve, poslané

⁷ Ulrich Heinz Jürgen KÖRTNER, *Wohin steuert die Ökumene?: Vom Konsens- zum Differenzmodell*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005, s. 17.

⁸ Ve světle těchto jevů jsme vyzváni zpytovat svědomí ohledně „misionářské ospalosti“, kdy jako církev zůstáváme zabydleni v tom, co je nám vlastní, a rovněž pokud jde o „ekumenickou letargii“, projevující se tím, že se jednoduše spokojujeme se stavem věci, totiž s faktem rozdělení.

⁹ V našich podmínkách upozornil na klíčový význam obdobné reflexe zvláště Pavel ČERNÝ, *Kristovo dilo spásy jako základ a imperativ misie: Aktivita světové rady církví*, Brno: L. Marek, 2006. Podle něj tam, kde církev „své misijní poslání opouští, ztrácí důvod

hlásat evangelium tam, kde jej ještě nikdo neslyšel, ale nově i tam, kde již bylo kdysi zvěstováno („nová evangelizace“), má dosah ekumenický.¹⁰

2. ÚSTŘEDNÍ MÍSTO JEDNOTY V EKONOMII SPÁSY A V POSLÁNÍ CÍRKVE

„Misie a ekumenismus jsou takřka dvojčata,“¹¹ napsal svého času kardinál Walter Kasper ve snaze vyjádřit hlubokou spojitost mezi oběma těmito projevy života církve. Co nás k takovému konstatování vede? Odpověď na tuto otázku můžeme nalézt, budeme-li se nejprve tázat, v čem vlastně spočívá jádro každého z nich zvlášť – misie a ekumenismu. Co je tedy podstatou misie? Misie znamená zvěstování víry. Církev při misií v první řadě naplňuje Kristův příkaz jít ke všem národům, získávat mu učedníky, křtít je ve jménu trojjediného Boha a učit je, aby zachovávali Spasitelovo slovo (srov. Mt 28,19n). Podobným způsobem je úsilí o jednotu ve svém nejvlastnějším nitru přilnutím k modlitbě, kterou v nejzazším okamžiku svého pozemského života, v předvečer své smrti, vysílá vtělený Boží Syn k nebeskému Otci. Jednota učedníků, o kterou jejich Mistr prosí, se má stát znamením, aby svět uvěřil, že Ježíš je Boží Syn,

své existence a zápas o jednotu se stává zbytečným“ (Pavel ČERNÝ, *Kristovo dílo spásy*, s. 248).

¹⁰ Právě misijní působení a evangelizace se na světové úrovni stávají klíčem dialogu katolické církve s reprezentanty evangelikálního křesťanství a se zástupci charismatických proudů; srov. „Der Dialog über Mission zwischen Evangelikalen und Römisch-Katholischen Kirche 1977–1984,“ in *Dokumente wachsender Übereinstimmung: Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene*, Band II. 1982–1990, ed. Harding Mayer – Damaskinos Papandreou – Hans Jörg Urban – Lukas Vischer, Paderborn: Bonifatius; Frankfurt am Main: Lembeck, 1992, s. 392–443; „Evangelisation, Proselytismus und gemeinsames Zeugnis: Abschlussbericht der vierten Phase des internationalen Dialogs zwischen der Römisch-katholischen Kirche und einigen klassischen pfingstlichen Kirchen und Leitern, 1990–1997,“ in *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, Band II. 1982–1990, s. 602–638; „Kirche, Evangelisierung und das Band der Koinonia. Bericht über die gemeinsame Konsultation zwischen der katholischen Kirche und der Weltweiten Evangelischen Allianz 1993–2002,“ in *Dokumente wachsender Übereinstimmung: Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene*, ed. Johannes Oeldemann – Friederike Nüssel – Uwe Swarat – Athanasios Vletsis, Band 4. 2001–2010, Paderborn: Bonifatius; Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2012, s. 1116–1152.

¹¹ Walter KASPER, „Eine missionarische Kirche ist ökumenisch,“ in *Gesammelte Schriften*, Band 14: *Wege zur Einheit der Christen: Schriften zur Ökumene I*, Freiburg im Breisgau: Herder, 2012, s. 621.

poslaný od Otce k tomu, aby lidem zjevil život věčný a dal jim na něm podíl (srov. Jan 17,21). Horizontem misijního působení církve i každého úsilí o jednotu křesťanů je tudíž spása světa, která se uskutečňuje přijetím víry v Krista jako Spasitele každého člověka i lidstva jako celku.

Spása člověka má bytostně *univerzální* a *sociální* charakter. Spasitelná Boží vůle se obrací ke všem, vždyť Bůh chce, „aby všichni lidé došli spasy a poznali pravdu“ (1 Tim 2,4). Celá spásonosná ekonomie má přitom původ v úradku lásky, kdy „jeden Bůh a Otec všech“ (Ef 4,7) již před stvořením světa „předem určil, abychom rozhodnutím jeho dobroty byli skrze Ježíše Krista přijati za syny“ (Ef 1,5–6). Dějiny spasy lze tudíž chápat jako růst společenství, které má svůj původ v Boží milosti, kdy Bůh touží uvést znesvářené a rozptýlené lidstvo do tajemství svého trojjediného života a všechno na nebi a na zemi přivést k jednotě v Kristu (srov. Ef 1,10).¹² Všichni lidé jsou vyvoleni a povoláni k tomu, stát se „syny v Synu“, dosáhnout dokonalého lidství v novém Adamovi (srov. 1 Kor 15,45), přijmout Ducha synovství, a moci tak ve svobodě Božích dětí volat k Bohu: Abba, Otče (srov. Řím 8,15).

Zvěstovatelská úloha církve, která spočívá v tom, hlásat lidem Slovo života, jež bylo u Otce a stalo se jedním z nás (srov. Jan 1,14), aby smířilo celý svět s Bohem, směřuje k tomu, umožnit všem lidem vejít do společenství trojjediného Boha. Apoštol Jan vystihuje tuto skutečnost známými slovy: „Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste se spolu s námi podíleli na společenství, které máme s Otcem a s jeho Synem Ježíšem Kristem“ (1 Jan 1,3–4). Je to právě podíl na životě s Bohem, který pak uspořádává i vztahy mezi lidmi navzájem a zakládá nové společenství těch, kdo se v Kristu nechali s Bohem smířit (srov. 1 Kor 5,18–20). Prvotiny lidstva, vykoupeného pro Boží království, se shromažďují v církvi, Kristově těle, v němž všichni pijeme téhož Ducha (srov. 1 Kor 12,13).¹³ O daru společenství, κοινωνία, tedy platí, že „je prvním darem

¹² Právě zde klade Jan Pavel II. nejhlubší důvod ekumenismu; srov. JAN PAVEL II., *Ut unum sint* (encyklika o ekumenickém úsilí ze dne 25. května 1995), 99 (český překlad Praha: Zvon, 1995): „Ekumenismus je věcí lásky, kterou má Bůh v Ježíši Kristu k celému lidstvu, stát této lásce v cestě je hřích proti Bohu a jeho plánu shromáždit všechny v Kristu.“ Můžeme dodat, že stejně tak jde o výchozí princip misie církve, která rozvíjí do plnosti Boží plán s lidstvem, a sice: vytvořit jeden Boží lid, srůst v jedno Kristovo tělo, vyrůst jako jeden chrám Ducha; srov. *Ad gentes*, 7.

¹³ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 9: „Věřit v Krista znamená chtít jednotu; chtít jednotu znamená chtít církev; chtít církev znamená chtít společenství milosti, které po celou věčnost odpovídá Otcovu plánu.“

Letnic, jenž manifestuje církev; současně je posledním cílem, který sám Kristus v církvi určil celému lidstvu,¹⁴ jak to výstižně vyjadřuje ruský pravoslavný teolog Sergej Bulgakov.

Koncil měl v úmyslu sdělit tutéž pravdu, když při uvažování o tajemství církve dospěl k výroku, že církev je „v Kristu jakoby svátost (*veluti sacramentum*) neboli znamení a nástroj (*signum et instrumentum*) vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“.¹⁵ Tento způsob vyjadřování přitom sahá hluboko k církevním otcům, kteří nazývali církev „nerozlučitelnou svátostí jednoty“.¹⁶ V jejich chápání církev viditelným způsobem zpřítomňuje Boží spasitelnou ekonomii, totiž vykoupení a sjednocení celého stvoření, které se děje v Kristu, *jediném* původci naší spásy (srov. Žid 2,10). Jelikož církev již od dne Letnic předstupuje před svět jako kvas, který díky katolicitě víry má schopnost dotknout se nitra každého člověka a proniknout dějiny všech národů, nazve koncil na jiném místě církev všeobecnou svátostí spásy, *universale salutis sacramentum*.¹⁷ Zář vtěleného Slova, která je jediným jasmem na tváři církve, je zároveň světlem, „které osvěcuje každého člověka“ (Jan 1,9), a tudíž světlem národů, *lumen gentium*. Odtud plyne, že zvěst evangelia je určena každému tvorů a že křesťanská církev se šíří po všech krajinách, „vstupuje do dějin lidstva, zároveň však překračuje hranice národů v čase i prostoru“,¹⁸ aby volala lidi do věčné jednoty s Bohem a rostla jako jedno společenství pro Boží království.¹⁹

Veškeré hlásání Božího slova a slavení svátostí církve má za cíl otevřít všem lidem cestu, aby přilnuli k tajemství Krista a stali se jedním tělem s tím, který je hlavou nového lidstva. *Missio* církve je tedy ze své nejvnitřnější podstaty zaměřena směrem k *unio*. Správně poznamenává Kurt Koch, když říká: „Jestliže křesťanská misie znamená shromáždění

¹⁴ Sergej BULGAKOV, *Il Paraclito*, Bologna: Dehoniane, 1987, s. 537.

¹⁵ *Lumen gentium*, 1.

¹⁶ CYPRIÁN, *Epistolae*, 69,6 (PL 3, 1142B).

¹⁷ *Lumen gentium*, 48; *Ad gentes*, 1. Takové pojetí není vzdálené ani reformátorům, kteří chápali církev jako prostor, v němž se děje ospravedlnění každého hříšníka; srov. Pavel FILIPÍ, „Co zbylo z reformačního pojetí církve,“ in *Téma: Církev*, ed. Miroslav Pfnan, Heršpice: EMAN, 1999, s. 26.

¹⁸ *Lumen gentium*, 9.

¹⁹ Tamtéž, 13: „K této katolické jednotě Božího lidu, která je předznamenáním a hybnou silou všeobecného míru, jsou povoláni všichni lidé.“

lidstva v jedné Boží lásce, která se zjevila v Ježíši Kristu, pak je tato misie sama o sobě také „znamením jednoty“.²⁰

Právě tehdy, když si uvědomíme, že hlásat evangelium je totéž, co spolupracovat na šíření Kristova pokoje, který spojuje všechny, kdo jej přijímají, vjedno, vyjde najevo zřejmá kontradikce, kterou představuje fakt rozdělení mezi těmi, kdo prohlašují, že tuto zvěst již přijali za svou. Stojíme u jádra problému: Jak můžeme jako křesťané volat svět ke smíření a k jednotě v Kristově lásce, a žít přitom mezi sebou navzájem nesmíření a nejednotní? Jakou váhu může mít takový druh evangelizace? Pro větší názornost můžeme uvést příklad z novodobých dějin. Stačí, zamyslíme-li se nad tím, nakolik se rozkol v rámci západního křesťanství, který byl spojený s násilím a náboženskými válkami 16. století, stal příčinou novodobého sekularismu starého kontinentu. Evangelický teolog Wolfhart Pannenberg je přesvědčen o tom, že právě tehdejší provinění vůči jednotě církve a záměrné vyhrocení konfesních protikladů znevěrohodnilo křesťanskou víru natolik, že byla vytěsněna z veřejného prostoru do privátní sféry.²¹ Vždyť kdo by byl ochoten přijmout křesťanskou víru a její principy za všeobecně platné hodnoty, jestliže celý kontinent stál v troskách, zatímco se na obou stranách barikády mělo za to, že se hájí svatá věc evangelia?

3. PŘÍKLADY VZÁJEMNÉHO PROLÍNÁNÍ MISIJNÍ A EKUMENICKÉ DYNAMIKY CÍRKVE

Časy konfesionalismu vystřídala „doba ekumenická“, o níž jsme přesvědčeni, že je zvláštní milostí Ducha svatého, která mezi křesťany působí již více než jedno století.²² Když si tedy v naší ekumenické době uvědomujeme, jak hluboce souvisí jednota Božích dětí, založená v Kristu, s jednotou a spásou lidské rodiny jako celku, pak vidíme, že ekumenismus nemůže být pouze „přívazkem“ k ostatní činnosti církve. Sou-

²⁰ Kurt KOCH, „Die Bedeutung der Ökumene für die Neuevangelisierung,“ in *Catholica* 67 (2013): 3.

²¹ Wolfhart PANNENBERG, „Einheit der Kirche als Glaubenswirklichkeit und als ökumenisches Ziel,“ in *Ethik und Ekklesiologie: Gesammelte Aufsätze*, Band 1, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977, s. 201.

²² Srov. *Unitatis redintegratio*, 1,4.

středění na misijní úkol, který tvoří samotnou podstatu putující církve,²³ nás naopak ještě více přivádí k tomu, abychom dosvědčili pravdivost slov Jana Pavla II., který prohlásil, že církev ve svém životě a působení musí být ekumenismem „zcela prosycena“.²⁴

Při pohledu na souvztažnost mezi misii a jednotou křesťanů rozpoznáváme dvojí druh dynamiky. V jakém smyslu? Hodnověrné hlásání evangelia na jednu stranu vyžaduje, aby mezi jeho hlasateli vládlo společenství pravdy a lásky, které je „celému světu předzvěstí jednoty a míru“.²⁵ Na druhé straně lze však s jistotou také říci, že samotná zodpovědnost za misii a úkol zvěstovat evangelium přivádějí misionáře a hlasatele ke sblížení a jednotě. Walter Kasper vystihuje oba aspekty v axiomu: „Misionářská církev musí být rovněž církví ekumenickou; ekumenicky angažovaná církev je předpokladem pro misionářskou církev.“²⁶

Jak podotkl Benedikt XVI., požadavek hlásání evangelia dnešnímu člověku se pro církev a církevní společenství stává „příčinou naděje“, právě pokud jde o křesťanskou jednotu. Po věřících v Krista totiž misijní poslání vyžaduje „návrat k tomu, co je podstatné, k srdci naší víry“.²⁷ Tím podstatným je přitom zvěst o živém Bohu, který se v Kristu stal blízkým člověku. Misijní imperativ je imperativem ekumenickým, neboť nás nutí vrátit se k jádru kérygmatu, jímž je hlásat Krista, Božího Syna, který zemřel za naše hříchy, byl pohřben a vstal z mrtvých pro naše ospravedlnění (srov. Řím 4,25; 1 Kor 12,3n). Právě při hlásání evangelia světu se křesťanům dostává milost uvědomit si, že v srdci naší víry jsme již jedno. Tato jednotu ve víře, o níž je řeč, přitom nevyklučuje různost, pokud jde o způsob, jakým je jedno a totéž tajemství víry formulováno. Papež František ve své misijní exhortaci výslovně opět připomíná slova encykliky *Ut unum sint*, že „vyjádření pravdy může mít mnoho podob“.²⁸ A proto dnes kupříkladu katolíci a luteráni mohou společně vystoupit a vyznat

²³ *Ad gentes*, 2: *Ecclesia peregrinans natura sua missionaria est* [Putující církev je svou podstatou misionářská].

²⁴ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 20.

²⁵ *Gaudium et spes*, 92.

²⁶ KASPER, „Eine missionarische Kirche ist ökumenisch“, s. 623.

²⁷ „Address of His Holiness Benedict XVI to Participants in the Plenary Assembly of the Pontifical Council for Promotig Christian Unity: Clementine Hall. Thursday, 15 November 2012,“ http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2012/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20121115_chrstuni_en.html [cit. 15. 03. 2014].

²⁸ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 19; FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 41.

před světem ústřední křesťanskou pravdu o Kristově spasitelském díle, a přesto hovořit jazykem, který je každé z obou tradic vlastní.²⁹

Aby mohla církev být v ryzím slova smyslu *mater et magistra* národů,³⁰ je třeba, aby nejprve věrně dostála své role snoubenky a učednice. Současný papež připomíná, že církev, která vychází do světa hlásat slovo spásy, se sama musí stát „misionářskou učednicí“.³¹ V této úloze se posiluje, jestliže roste „v interpretaci Božího slova a ve svém chápání pravdy“.³² Růst v chápání Božího zjevení je přitom umožněn za přispění Ducha svatého, který Kristovy učedníky uvádí do jeho pravdy (srov. Jan 16,13). Právě díky Duchu „zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě“.³³ Katolická církev je přesvědčena, že jeden a týž Duch svatý je účinně přítomen také v nekatolických křesťanských církvích a církevních společenstvích a nezdráhá se jich používat jako prostředků spásy.³⁴ Z toho důvodu je přirovnání katolické církve k učednici přiléhavým i pro způsob, jakým máme přistupovat k bratřím a sestrám v křesťanské ekumeně. Z hlediska katolické teologie se prvky, jež Kristus svěřil jedné církvi, kterou založil, nacházejí také v dalších společenstvích, a podle slov Jana Pavla II. se dokonce právě v nich mohou některé aspekty křesťanského tajemství projevat účinněji.³⁵ Misijní kontext úvah o jednotě tedy směřuje k posílení pojetí ekumenismu jako výměny darů, jak výslovně uvádí papež František, když říká: „Pokud opravdu věříme ve svobodné a velkorysé působení Ducha svatého, kolik se toho můžeme jedni od druhých naučit! Nejedná se pouze o to, získat o druhých infor-

²⁹ Srov. „Společná deklarace katolické církve a Luterského světového svazu k učení o ospravedlnění“ (z roku 1997), in *Ospravedlnění a dědičný hřích v ekumenickém dialogu*, ed. Tomáš Machula, Praha: Krystal, 2000, s. 5–24. Nejnovější světový katolicko-luterský dokument, který je věnován společné reflexi o reformaci při příležitosti blížícího se jubilejního roku 2017, ve svém závěru uvádí jako pátý „ekumenický imperativ“: „Katolíci a luteráni by měli společně svědčit o Boží milosti a sloužit světu“; srov. *From Conflict to Communion: Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017. Report of the Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity*, Paderborn: Bonifatius; Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013, s. 88.

³⁰ Srov. JAN XIII., *Mater et magistra* (encyklika o nejnovějším vývoji života společnosti a o jeho utváření ve světle křesťanského učení ze dne 15. května 1961), 1, http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater_lt.html [cit. 15. 3. 2014].

³¹ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 40.

³² Tamtéž.

³³ *Dei verbum*, 8.

³⁴ Srov. *Unitatis redintegratio*, 3.

³⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 14.

mace, abychom je lépe poznali, ale o to, posbírat, co v nich Duch zasel jako dar také pro nás.³⁶ Takový postoj nás jistě nepovede k tomu, abychom jako křesťané jedni druhým bránili konat dobro v Ježíšově jménu (srov. Lk 9,49n), spíše naopak v nás bude žít upřímnou radost z toho, že se zvěstuje Kristus (srov. Flp 1,18).

Pokud si církve a církevní společenství osvojí ducha dialogu ve vzájemných vztazích mezi sebou, budou disponovány k tomu, aby v obdobném postoji vstupovali také do světa. Vždyť církev nepřichází k národům pouze jako ta, která dává z bohatství Kristova, ale která se sama zkrášluje tím, co dobrého, pravdivého a krásného přijímá z dějin a vývoje lidstva.³⁷ Proto lze též vztah mezi církví a světem popsat v dynamice součinnosti, vzájemné služby a spolupráce. Hodnotám, s nimiž se ve světě setkává, totiž církev nic neodnímá, nýbrž má úkol je podporovat a přejímat, a tím je mocí Kristova evangelia očišťovat, posilovat a uzdravovat.³⁸

Misie i ekumenismus znamenají v konečném důsledku výzvu k nezabydlenosti, rozhodnutí k riskantnímu kroku vyjít ze sebe a vydat se do země, kterou neznáme. Kdo se chce vydat na tuto cestu, musí zvítězit nad zahleděností do sebe a nad vlastním sebeuspokojením. Taková odhodlanost však vyžaduje od církve i od jednotlivých křesťanů odvahu k ryzí konverzi, ke změně dosavadního způsobu smýšlení. Konverze ve smyslu opětovné snahy církve obnovit věrnost vůči vlastnímu povolání je podle slov koncilu podstatou její neustálé reformy.³⁹

Povolání církve, jak jsme již řekli, spočívá v tom, že je poslána ke všem národům jako znamení a nástroj spásy a jednoty. Nikoliv náhodou je tudíž právě konverze také duchovní podstatou celého ekumenismu, jak nás upozorňují klíčová slova koncilní deklarace *Unitatis redintegratio*: „Opravdový ekumenismus není možný bez vnitřního obrácení.“⁴⁰ Velmi výstižně vystihl celou skutečnost Benedikt XVI., když prohlásil: „Ekumenismus a nová evangelizace vyžadují dynamiku obrácení, chápanou

³⁶ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 246.

³⁷ Srov. *Gaudium et spes*, 44.

³⁸ Srov. *Lumen gentium*, 13.

³⁹ Srov. *Unitatis redintegratio*, 6.

⁴⁰ Tamtéž, 7. Následující článek pak dodává: „Toto obrácení srdce a svatost života spolu se soukromými i veřejnými modlitbami za jednotu křesťanů je třeba považovat za duši celého ekumenického hnutí a právem je lze nazývat duchovním ekumenismem“ (tamtéž, 8).

jako upřímné přání následovat Krista a přilnout bez výhrad k Otcově vůli.⁴¹

4. SVĚDECTVÍ (μαρτυρία) – SRDCE KŘESŤANSKÉHO POSLÁNÍ A JEDNOTY KRISTOVÝCH UČEDNÍKŮ

Pokud souzníme s tvrzením kardinála Kurta Kocha, že „pravdivý ekumenismus nemá smysl sám v sobě, nýbrž stojí ve službě hodnověrného hlásání evangelia Ježíše Krista v dnešním světě“,⁴² pak nejsme vedeni ani tak představou, že je třeba bít na poplach a svolávat Boží lid, aby se zvýšila akceschopnost a „apoštolská údernost“ křesťanských církví, jež v některých částech světa vyklízejí etablované pozice. Plánovitě vytváření nějaké „ekumenické bojové fronty“ by se snad mohlo na čas ukázat jako účinný protilek na bolesti světa, stejně tak by ovšem obdobný pokus mohl ztroskotat jako snaha příliš lidská, jak to v minulosti dokázaly některé aktivity čistě horizontálně motivovaného ekumenismu. Důvodem našeho postoje je v prvé řadě poslušnost Kristově touze, vyjádřené ve slovech: „aby všichni byli jedno, jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, aby i oni byli v nás, aby tak svět uvěřil, že ty jsi mě poslal“ (Jan 17,21).

Z Kristovy velekněžské modlitby k Otcí, stejně jako z kontextu celé Ježíšovy řeči na rozloučenou vyplývá, že jednota učedníků je podstatně spojena s jejich posláním ve světě. Učedníci, kteří uvěřili a poznali, že Ježíš je Syn Boží, který přináší lidem věčný život, jsou Kristem posíláni do světa, jenž nevěří, ba dokonce vyniká zatvrzelostí, aby v něm vydávali svědectví (srov. Jan 15,27). To, že budou jedno, se přitom má světu stát znamením, aby uvěřil a přijal Ježíše jako toho, koho posílá Bůh. Samotná povaha znamení přitom přímo vylučuje, že by šlo o záležitost omezující se pouze na oblast toho, co je neviditelné, tedy pouze o nějakou blíže neurčitou realitu.⁴³

⁴¹ „Address of His Holiness Benedict XVI to Participants in the Plenary Assembly of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity: Clementine Hall. Thursday, 15 November 2012.“

⁴² Kurt KOCH, *Dass alle Eins seien: Ökumenische Perspektiven*, Augsburg: Sankt Ulrich, 2006, s. 154.

⁴³ Srov. Joseph RATZINGER, „Luther und die Einheit der Kirchen: Ein Gespräch mit der internationalen katholischen Zeitschrift *Communio*,“ in *Kirche, Ökumene und Politik*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1987, s. 112.

Jaká je tedy bližší náplň této jednoty? Je to jednota pocházející z jednoty Otce a Syna: „aby byli jedno, jako my jsme jedno“ (Jan 17,22). Takto koncipovaná jednota je pak v první řadě kvalitou vztahu, jehož základem je láska, „vždyť Otec miluje Syna“ (Jan 5,20), a to již „před založením světa“ (Jan 17,24). O způsobu, jímž Otec miluje Syna a Syn Otce, se dovídáme v ekonomii spásy, a to při pohledu na Ježíšovu vykupitelskou lásku ve světě, která má podobu kenóze. „Ježíšova láska, která se projevuje v darování sebe samého, a to až k smrti v poslušnosti vůči Otci, musí být odrazem Otcovy lásky, která v Synu nachází odpověď.“⁴⁴ Z této podoby lásky, která tkví v naprosté vydanosti, pramení jednota učedníků, a právě taková forma lásky je dokonalostí jednoty, do níž mají být uvedeni, aby svět uvěřil (srov. Jan 17,23). Jednota učedníků, která má schopnost stát se účinným znamením pro svět, je tedy účastí, podílem na sjednocující kenotické lásce Boží a jejím rozvinutím. A pokud taková láska panuje ve společenství církve, pak podle Pánových slov „všichni poznají, že jste moji učedníci“ (Jan 13,35). Proto církev, která je bytostně zakotvena v jednotě lásky, jež má svůj pramen v lásce nejsvětější Trojice, je již sama o sobě misionářskou a je takovou dokonce daleko spíše nežli jen tím, co říká nebo koná,⁴⁵ neboť ukazuje, že Bůh se ve světě zjevuje právě jako ten, který je láska (srov. 1 Jan 4,16).

Vyzařovat krásu „spásenosné lásky Boží, zjevené v Ježíši Kristu, jenž zemřel a vstal z mrtvých“,⁴⁶ je podle papeže Františka jádrem evangelního poselství, které církev přináší světu. Z této Boží lásky vzhází nový život celému světu. Tím, že křesťané s Kristem umírají a povstávají k novému životu, tím, že z lásky vydávají svůj život za druhé, stávají se semenem nového lidstva, které se postupně proměňuje do podoby jednoho Kristova vykoupeného lidství. Z toho důvodu je misijní cestou církve velikonoční pascha „chudoby, poslušnosti, služby a sebeobětování až k smrti, nad kterou Pán zvítězil svým zmrtvýchvstáním“.⁴⁷

V poslání církve pokračuje *missio Dei*, vždyť Kristus posílá učedníky, jako on sám byl poslán od Otce (srov. Jan 20,21), aby vydal svědectví o jeho království (srov. Jan 18,37). Právě svědectví, μαρτυρία, předsta-

⁴⁴ Luis LADARIA, *Il Dio vivo e vero: Il mistero della Trinità*, Casale Monferrato: Piemme, 2002, s. 361.

⁴⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Redemptoris missio*, (encyklika o stálé platnosti misijního poslání ze 7. prosince 1990), 23 (český překlad Praha: Zvon, 1994).

⁴⁶ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 36.

⁴⁷ *Ad gentes*, 5.

vuje základní způsob, jímž se rozvíjí a uskutečňuje církev. V tomto smyslu má vlastně celá církev martyrologickou strukturu, aby obětí služby lásky dosvědčovala ryzost Božího slova.⁴⁸ Svědectví se přitom ve své podstatě vyznačuje připraveností k mučednictví, tedy k vydanosti sebe sama až k prolití krve. Věrnost Božímu slovu a svědectví Kristu otevírají před všemi křesťany bez ohledu na konfesní příslušnost horizont mučednictví, který vytváří nový druh společenství těch, kdo společně stojí v blízkosti Božího oltáře (srov. Zj 6,9).

Jaké důsledky z toho vyplývají pro jednotu? Když Kristus přivádí Boží děti k jednotě tím, že dává svůj život (srov. Jan 11,52), ukazuje, že z oběti jeho života roste jednota církve. Tak je tomu i v případě těch, kdo Krista v jeho vrcholné oběti následovali, neboť mučedníci tvoří jedno společenství: „Toto společné svědectví svatosti jako věrnosti jedinému Pánu je ekumenickým potenciálem, který je mimořádně naplněn milostí.“⁴⁹ Ve velikém zástupu ze všech ras, kmenů, národů a jazyků, totiž před trůnem a před tváří Beránkovou (srov. Zj 7,9), stojí svědkové z různých křesťanských církví a tradic. K prolití krve, které II. vatikánský koncil označuje za „vynikající dar a největší ověření lásky“,⁵⁰ totiž všechny křesťany bez rozdílu posiluje jeden a tentýž Duch, který vydává svědectví Kristu (srov. Jan 15,26).⁵¹ Právě Duch svatý provázel všechny tyto bratry a sestry, když procházeli velikým soužením (srov. Zj 7,14), a přesto „nemilovali svůj život natolik, aby se zalekli smrti“ (Zj 12,11). Jejich radikální a absolutní věrnost Kristu a jeho slovu jakožto pravý dar Ducha jim dala překlenout každý druh rozdělení. Oni všichni přitom vědí, že vítězství, kterého se jim dostalo, bylo umožněno Beránkovou krví, a proto též s vděčností dnem i nocí nepřestávají sloužit a vzdávat slávu Spasiteli, trojjedinému Bohu (srov. Zj 7,14n), který volá všechno stvoření k jednomu společenství lásky.

Byl to Jan Pavel II., jenž upozornil na to, že společenství mučedníků, svědků evangelia před světem, které se tak podivuhodně rozrostlo zvláště v době totalit minulého století, je „nejvýznamnějším důkazem, že každý prvek rozdělení může být překlenut a překonán v plném da-

⁴⁸ Tim LINDFELD, „Martyrium und Ökumene: Vom Streit um die Wahrheit zum gemeinsamen Zeugnis für die Wahrheit,“ in *Catholica* 64 (2010): 63.

⁴⁹ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 48.

⁵⁰ *Lumen gentium*, 42.

⁵¹ Srov. tamtéž, 15.

rování se pro věc evangelia“.⁵² S tímto přesvědčením pak souznějí též slova současného předsedy Papežské rady pro jednotu křesťanů, kardinála Kocha, s nimiž se bez výhrad ztotožňujeme: „Také dnes smíme jako křesťané žít v naději, že krev mučedníků naší doby se ukáže jako semeno plné jednoty Kristova těla. A proto tvoří ekumenismus mučedníků nejníternější jádro nové evangelizace.“⁵³

5. ZÁVĚR

Světový ekumenismus se dnes v mnoha ohledech nachází v situaci, kdy určitá jeho fáze spěje k závěru. Všechno, co bylo ve všech oblastech dialogu zatím dosaženo, je přitom třeba především důkladně poznat a plodně zúročit v životě církví a jednotlivých křesťanů. Deficit, pokud jde o zásadní význam pojmu jednoty i co se týče misijního nasazení církví, který jsme konstatovali v úvodu našich úvah jako symptom v současné ekumeně, může být podle našeho mínění překlenut pouze prohloubením celého ekumenického diskurzu. V ekumenickém úsilí jakožto události, která je ve svém jádru spirituální povahy, se totiž jedná v prvé řadě o věrnost Ježíšovu poslání být jedno, a vydávat tak účinným způsobem svědectví o Boží lásce vůči světu. Právě důraz na svědectví jako nosnou kategorii křesťanské *missio*, který jsme ve stručnosti chtěli představit, lze tudíž číst jako specifickou a nanejvýš aktuální výzvu Ducha svatého. Právě on totiž vlévá všem křesťanům do srdce stejného ducha poslání a zároveň je jako Duch lásky spojuje v dokonalé a úplné jednotě.

Unity and Mission: Impulses for Reflection on the Relationship between Ecumenism and the Mission Activity of the Church

Key words: Mission; Unity; Ecumenism; Pope Francis; Witness

Abstract: In the apostolic exhortation *Evangelii gaudium*, Pope Francis expressed his conviction concerning the profound link between the ecumenical efforts and the mission activity of the Church. This impulse, which remains fully in continuity with the magistry of

⁵² JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 1.

⁵³ Kurt KOCH, „Die Bedeutung der Ökumene für die Neuevangelisierung,“ s. 17.

the Catholic Church and with the initial incentives of the modern ecumenical movement as well, is deserving of special reflection. A missionary imperative brings us into the focus of all kinds of struggles to become closer to the disciples of Christ, which is the high priestly prayer of Jesus (cf. John 17:21). The article pays attention to the inner connection between the missionary and ecumenical dynamic, considering the concept of witness as the essence of the Christian *missio*. A witness open towards martyrdom is an effective manifestation of God's self-giving love for the world, which lies at the nature of the Church as a communion of love. The fundamental features and principles of the ecumenical effort as a whole arise from this source.

Robert Svatoň, Th.D.
Institut interkulturního, mezináboženského a
ekumenického výzkumu a dialogu
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc